

"Kas Oslos on ka probleeme kõrghoonetega?" küsisin Norra arhitektuurimuuseumi direktorilt **Ulf Gronvoldilt**, kes üle 15 aasta järele taas Tallinnas oli ning vahepeal kerkinud *cityt* takseeris. "Keegi ei kipugi neid Norras eriti ehitama, ülemisi korruseid on ju nii raske müüa, kes seal kõrgel olla tahab," vastas arhitektist kolleeg.

Norra maastikus ei laiuta rahvusvaheliste bensiinikontsernide logod ega teeäärsed reklaamid ning see on juba riikliku keskkonnapoliitika tulemus. Norra on Euroopa eesrindlikumaid maa, kus riiklikul tasemel nii põhjalikult arhitektuuri ja disainiga tegeletakse. 1990. aastate arengut on suunanud 1992. aastal parlamendis heaks kiidetud kultuuri ja keskkonda puudutav programm dokumendina ning 1993. aastal loodud institutsioon *Norsk Form* (Norra Vorm), mille tegevusväli ulatub riigiasutuste blankettide graafilisest kujundusest

esimoodjatele, nimelga sätestati pühendatud inimeste suurema talitlolu tagamiseks siinijaamade logode ja reklaamide kasutamiseks maanteede ääres reklaamide ja logode suuruse, kuju, värvide jm. osas. Keegi kunstinimestest ei uskunud, et see õnnestub.

Ministeeriumidele on pandud vastutus oma valdkonnas ehitatavate avalike hoonete ja rajatiste arhitektuuri kvaliteedi eest. Avalike ehitiste projekteerimisel hoiab silma peal Norra ehitusamet (Statsbygg), millel on 95 regionaalset organisatsiooni ja kokku üle 650 töötaja. 4 miljoni elanikuga Norras on umbes 3000 arhitekti. 1990. aastate ühiskondlike ehitiste hulk räägib oskusest rasket naftaraha üldsuse huvides kasutada: rikkusega pole kaasnenud erasektori ambitsioonikate kõrghoonete paraadi, kus loksaks triviaalarhitektuur, vaid tasemel ühiskondlikud hooned, koolid, haiglad, korras teed ning uued terminaalid.

Norras ei räägita niivõrd arhitektuuripoliitikat kuivõrd keskkonnapoliitikat ning

inimiste suurema talitlolu tagamiseks keskkonna parandamise läbi, ja need pole sõnakõlksud, mida ka Eesti planeerimisrektorikas ette tulevad. Konkreetsemad suunad on asumite ekspansiivse kasvu koomaletõmbamine, sest see vähendab transpordiprobleeme, lokaalsete keskuste kontsentreerituse taga on soov suurendada kõikide elanike kihtide osalust linnaelus, sest inimeste kapseldumist ja passiivsust on teadvustatud meditsiinilise ohuna (haiguste kasv), linna keskondlikkuses nähakse edupunkti linnadevahelises konkurentsisis jne. Aastatel 1998 – 2001 läbi viidud programm "Planeerimine kõigile" keskendus paljus puuetega inimestele, selle jätkuna on praegu planeerimises võetud suund noorte ja laste huvide arvestamisele planeerimises. Möödunud aastal arutati parlamendis müra ja õhusaaste vähendamise programmi aastateks 2005 – 2010, mille raames läbi planeerimise ja kohaliku

maal) ja see tähendab head baaskoolitust. Muidugi ollakse uhked Snohetta-arhitektide edule, kelle projekteeritud rahvusvaheline suurobjekt Aleksandria raamatukogu avati Egiptuses 2002. sügisel. Kuid olulisem on üldisem arusaam, et arhitektuuri ei tehta selleks, et ajakirja kaanele saada, vaid selleks, et ehitis keskkonda vääristaks ning laitmatult toimiks. Norra tuntuima arhitekti – poeetilise modernisti **Sverre Fehni** uued muuseumid ja kunstikeskused on siin suurepäraseks eeskujuks (Fehni vormisolekut kinnitas 1997. aastal prestiižikas Pritzkeri preemia). Tähelepanus detailide vastu peegeldub professionaalne kindlus ning moodustub esteetiline kvaliteet, selge suhe maailma aga määrab ära teadmise, miks üht või teist hoonet üldse ehitatakse.

KARIN HALLAS-MURULA

Betooni tähendus kasvab

"Betoon on Eesti ühe olulisema ehitusmaterjalina saavutamata järjest laiemat kõlapinda. Betoon on oluline kodumaine ehitusmaterjal, mille kõik põhikomponendid saadakse Eesti maavaradest. Betoonipäev on mõeldud selle ühe olulisema ehitusmaterjaliga kokkupuutujate laiale ringile: arhitektidele, projekteerijatele, ehitajatele, ehitusmaterjalide tootjatele, samuti tellijatele." Nii reklaamisid tänavust betoonipäeva 12. III AS Kunda Nordic Tsemendi juhid ja teised korraldajad.

Ja mitte ainult nii. Nad rõhutasid just betooni kui vormitava ehitusmaterjali järjest laialdsemat kasutamist elamu- ja eramuehituses. Betoonipäeva sõnavõttudes rääkis Ralf Tamm betoonist eramuehitamisel arhitekti ja Viktor Uibo inseneri vaatevinklist, Aleksander Skolimowski vaatles kaasaegset betoonkorterelamut arhitektuuriüliõpilase pilgu läbi.

Tänavuse betoonipäeva peaesineja oli hollandi nimekas arhitekt **Jan Richard Kikkert** (sünd. 1963), kelle väljapaistvaim saavutus on tema arhitektuurbüroo K2 viimase "Europan 6" konkursivõit projektiga "Hybrid Terri-

tories". Võidutöö tõi esile Põhja-Amsterdam kiiluna siseneva rohelise vööndi ja linna infrastruktuuri ühendamise võimalused. Tegemist on skulpturaalse nn. üheksa majaga, millesse on koondatud terviklik elukeskkond. Samas saab igasse üheksast majast luua omaette keskkonna vastavalt elanike elustiilile, harjumustele, ootustele. 1989. aastal lõpetas Jan Richard Kikkert Delfti tehnikaülikooli ning 1996. aastal Amsterdamis Berlage instituudi. 1992. aastast on ta ise olnud külalislektor peamiselt Delfti tehnikaülikoolis, aga ka Tilburgis, Arnheimis, Amsterdamis ja Utrechtis. 1997. aastal oli ta üks arhitektuurbüroo K2 asutajaid. (vt. www.architectenbureau-k2.nl).

Kikkert rääkis betooni esteetilisuse kujunemise XX sajandil uute programmeerimisvõimaluste ja uute valmistamise tehnoloogiate kaudu. Tema sõnavõttu võib kokku võtta teesidena: tänapäeval on Hollandi parimad betoonivalmistajad puusepad; uued programmeerimisvõimalused muudavad tööstusharu vajadusi; uued betooni valmistamise tehnolo-

giad muudavad drastiliselt üldlevinud arvamust betoonist; ära süüdistata kellut, kui maja on halvasti ehitatud.

AS Kunda Nordic Tsement vanemnõunik Aadu Kana sõnul kasutati 2002. a. Eestis tsementi ehituseks 239 kg inimese kohta, aasta-ga kasvav tsemendi kasutus Eestis 24 protsenti. Euroopas olid suurimad tsemendi kasutajad möödunud aastal Luksemburg (1227 kg *per capita*), Hispaania (1083 kg *per capita*), Portugal (1041 kg *per capita*), Kreeka (986 kg *per capita*) ja Iirimaa (798 kg *per capita*). Eestist vähem oli kasutatud tsementi arenenud Euroopa riikidest vaid Suurbritannias (218 kg *per capita*) ja Rootsis (176 kg *per capita*). Leedus kasutati 144 kg ja Lätis 142 kg tsementi inimese kohta.

Betoonipäeval kuulutati välja aasta betoonehitis 2002. Aasta betoonehitis on **Tartu vangla** kui betooni kõige paremini kasutatav ja demonstreeriv hoonetekompleks. Konkursi peapreemia sai **Kalle Rõõmuse arhitektuurbüroo**, eripreemia arhitektuurse lahenduse eest **Erki Valdre (Arhitektuurbüroo KVA)** pro-

jekteeritud Tuvi tn. 12 korterelamud Tallinnas, projekteerija eriauhinna sai AS Eesti Projekt Linnamäe hüdroelektrijaama taastamise eest ja uue toote kasutuselevõtu eriauhinna ehitusmaterjali tootjale AS E-betoonelement uut tüüpi katuseelementide STT kasutuselevõtmise eest.

Konkursi žüriisse kuulusid Avo Lillmäe Eesti Ehitusettevõtjate Liidust, Vello Otsmaa Eesti Ehitusinseneride Liidust, Vallot Mangus Eesti Ehitusmaterjalide Tootjate Liidust, Ra Luhse Eesti Projektbüroode Liidust, Aadu Kana AS Kunda Nordic Tsemendist, Raul Vaiksoo arhitektuurbüroost R.Projekt ja ajakirjanduse esindajad Heli Lehtsaar Äripäevast ning Ivo Pilve Ehitajast. Eesti Ehitusmaterjalide Tootjate Liidu tegevdirktor Enno Rebane on kindel, et võistlusega saab kaasa aidata betoonarhitektuuri, betoonitehnoloogia ja betoonehituse arengule ning tõsta betooni mainet. 2001. aasta betoonehitiseks tunnistati kuivpuistestainete terminal Muugal ja 2000. aasta. betoonehitiseks Rocca al Mare koolimaja.